

บรรณานุกรม

เอกสารต้นฉบับ

ก. เอกสารที่ยังไม่โคตีพิมพ์

- กองบรรณสาร, กระทรวงการต่างประเทศ. หมวดสัญญาสุรากับต่างประเทศ.
กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 4
เอกสารการต่างประเทศ หมายเลขเอกสาร ร.4 4.2/1-5, ร.4
4.2/14-16
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 4 เอกสารเขียนเล่ม กรมพระกลาโหม
(กท.) 41 เล่ม
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 เบ็ดเตล็ดส่วนพระองค์พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมายเลขเอกสาร ร.5 บ.1.2/2,
บ.2/16, บ.3/1
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 หมายเลขเอกสาร ร.5 รล.3/2
รล.3/9
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 หนังสือกราบบังคมทูล (นก.)
130 เล่ม
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ
หมายเลขเอกสาร ศ.67/1
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 เอกสารกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ,
กรมพระคลังกลาง, งบประมาณและราชการทั่วไป หมายเลขเอกสาร
ร.5 ค.5.1/1-13, 14-20, 21-28
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 เอกสารกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ,
ภาษี หมายเลขเอกสาร ร.5 ศ.14/1-49, 20-31
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 เอกสารกรมพระคลังมหาสมบัติ,
ภาษี, กรมสรรพากร ช. สุรา หมายเลขเอกสาร ร.5 ค.14.1 ซ/1-18,
19-26, 27-39

กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5
เอกสารกรมพระคลังมหาสมบัติ, ภาษี บ้านแพนทกษาอักษร หมายเลข
เอกสาร ร.5 ก.14.3/1-11, 12-17

- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 เอกสารเขียนเล่ม กระทรวงการ
ต่างประเทศ (กต.) 66 เล่ม
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 เอกสารเขียนเล่ม กรมพระกลาโหม
(กน.) 71 เล่ม
- ____. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 5 เอกสารเขียนเล่ม สมุคพิเศษ
(พต.) 34 เล่ม
- ____. เอกสารชุด British Parliamentary Papers A.D 1863-1914
หมายเลขเอกสาร B.P.P. 1/1-10, B.P.P. 2/1-18, B.P.P.
3/1-15

กองหอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1171 เลขที่ 6

- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1212 เลขที่ 46, 47
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1225 เลขที่ 52
จ.ศ.1226 เลขที่ 74
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ. ไม่มี เลขที่ 315, 325, 348, 468
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 พระราชนิพนธ์ เลขที่ 4
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 จ.ศ.1237 เลขที่ 1885
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 จ.ศ.1239 เลขที่ 2000 , 3942
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 จ.ศ.1240 เลขที่ 2001
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 จ.ศ.1243 เลขที่ 2008, 2210
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 จ.ศ.1243-1244 เลขที่ 1901
- ____. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 เรื่องเกี่ยวคัวการต่างประเทศ, ต่างประเทศ
มคที่ 13 เล่มที่ 12, มคที่ 17 เล่มที่ 4

สถาบันไทยคดี, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. FO.69/87 - FO.69/100

ช. เอกสารส่วนพระองค์

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ . พระราชหัตถเลขา ถึงเจ้าพระยา
 สุรวงษ์ไวยวัฒน์ วันพุธ แรม 12 ค่ำ เดือน 8 ปีเถาะเอกศก จ.ศ.1241
- _____ . พระราชหัตถเลขา ถึงเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ วันพุธ แรม 11 ค่ำ
 เดือน 9 ปีเมษเบญจศก จ.ศ.1245
- _____ . พระราชหัตถเลขา ถึงเจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ วันศุกร์ แรม 13 ค่ำ
 เดือน 4 ปีวอกฉศก จ.ศ.1245
- _____ . พระราชหัตถเลขา ถึงพระยานรรคินราชมานิต วันอาทิตย์ แรม 11 ค่ำ
 เดือน 5 ปีมเสงศรีศก จ.ศ.1243
- _____ . พระราชหัตถเลขา ถึงพระยานรรคินราชมานิต วันอาทิตย์ แรม 4 ค่ำ
 เดือน 10 ปีรกาสปศก จ.ศ.1247
- _____ . พระราชหัตถเลขา ถึงพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันจันทร์ แรม 8 ค่ำ
 เดือน 10 จ.ศ.1238
- _____ . พระราชหัตถเลขา ถึงพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันพุธ ขึ้น 3 ค่ำ
 เดือน 5 จ.ศ.1240
- _____ . พระราชหัตถเลขา ถึงพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันพุธ แรม 13 ค่ำ
 เดือน 6 จ.ศ.1242
- เทววงษ์โรปกการ, กรมหมื่น. ลายพระหัตถ์ หูลพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันที่ 11
 กรกฎาคม พ.ศ.2425
- _____ . ลายพระหัตถ์ หูลพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันพุธ แรม 13 ค่ำ เดือน 10
 ปีเมืองจัตวาศก ศักราช 1244
- _____ . ลายพระหัตถ์ หูลพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2425
- _____ . ลายพระหัตถ์ หูลพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2425
- _____ . ลายพระหัตถ์ หูลพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันที่ 23 เมษายน พ.ศ.2427
- _____ . ลายพระหัตถ์ หูลพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2427
- _____ . ลายพระหัตถ์ หูลพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ วันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2427

ปฤษฎางค์, พระองค์เจ้า. ลายพระหัตถ์ ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ

วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2427

_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 11	กรกฎาคม พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 18	กรกฎาคม พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 22	สิงหาคม พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 29	สิงหาคม พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 9	กันยายน พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 12	กันยายน พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 10	ตุลาคม พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 14	พฤศจิกายน พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 21	พฤศจิกายน พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 24	พฤศจิกายน พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 7	ธันวาคม พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 19	ธันวาคม พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 26	ธันวาคม พ.ศ. 2427
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 9	มกราคม พ.ศ. 2428
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 23	มกราคม พ.ศ. 2428
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 30	มกราคม พ.ศ. 2428
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 6	กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2428
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 26	กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2428
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 3	มีนาคม พ.ศ. 2428
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 6	มีนาคม พ.ศ. 2428
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลกรมหมื่นเทววงษ์โรปกการ	วันที่ 26	มิถุนายน พ.ศ. 2428
_____	จดหมาย	ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี	วันที่ 1	กันยายน พ.ศ. 2425
_____	จดหมาย	ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี	วันที่ 19	มกราคม พ.ศ. 2426
_____	จดหมาย	ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี	วันที่ 20	มีนาคม พ.ศ. 2426
_____	ลายพระหัตถ์	ชูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์	วันที่ 6	กรกฎาคม พ.ศ. 2426

ก. เอกสารต้นฉบับที่พิมพ์แล้ว

- กฎหมายตราสามดวง. 5 เล่ม. พระนคร: องค์การคำคุณุสภา, 2506.
ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4. 4 เล่ม. พระนคร: องค์การคำคุณุสภา, 2503-2504.
ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 12., พระนคร: องค์การคำคุณุสภา, 2507.
ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 62., พระนคร: องค์การคำคุณุสภา, 2506
พระราชบัญญัติและประกาศต่าง ๆ ในรัชกาลที่ 4. พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนคร: โรงพิมพ์
อักษรกิจ, ร.ศ. 121.
พระราชพงศาวดารในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 5. เล่ม 1.
พระนคร: องค์การคำคุณุสภา, 2513.
พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 3 เล่ม, พระนคร:
องค์การคำคุณุสภา, 2506.
เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก. 21 เล่ม. พระนคร:
โรงพิมพ์เคลิเมิ้ล, 2478.
สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคีระหว่างประเทศไทยและองค์การก้าระหว่างประเทศ.
2 เล่ม. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2511.

เอกสารชั้นรอง

ก. หนังสือ

- กัลยาณไมตรี, พระยา. เอกสารเกี่ยวกับการปรับปรุงข้อผูกมัดตามสัญญาการค้าสมัยของ
ประเทศไทย ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. แปลโดย
นายสำราญ กัลยาณมิตร (พระนคร: กรมศิลปากร), 2512.
เกษม ศิริสัมพันธ์ และ นีออน สนิทวงศ์. "แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ใน หนังสืออ่านประกอบกับบรรยายวิชา
พื้นฐานอารยธรรม. หน้า 255-267, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, 2514.
กรอว์ฟอร์ด, จอห์น. เอกสารของกรอว์ฟอร์ด. แปลโดย ไพโรจน์ เกษมณังกิจ.
นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: กรมศิลปากร, 2515.

- คาร์ล, บ็อก. สมัยพระโยมหาราช. แปลโดย เสฐียร หันเจริญ และอัมพร จุลานนท์
พระนคร : แพร่พิทยา, 2505.
- จักรปาณิศรีศีลวิสุทธิ, หลวง. "เอกราชทางการศาล" ใน ปรากฏา บทความ และ
คำปรึกษาบางเรื่องของศาสตราจารย์หลวงจักรปาณิศรีศีลวิสุทธิ. พระนคร :
โรงพิมพ์สยามบรรณกิจ, 2475.
- ชัยอนันต์ สมุทวิมข. การเมืองการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย 2411-2475.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523.
- _____ . และ ชัดศิยา วรรณสุคร. เอกสารการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพ
มหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- ณัฐวิ . สุทธิสงคราม. เจ้าคุณกรมท่า. 3 เล่ม. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ นายเทอด บุนนาค ณ เมรุวัดธาตุทอง กรุงเทพมหานคร วันที่
16 สิงหาคม พ.ศ. 2522).
- _____ . ชีวิตในประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: วัชรินทร์การพิมพ์, 2523.
- _____ . ชีวิตและงานของกงสุลไทยของพระยาอนุกุลสยามกิจ. กรุงเทพมหานคร:
รุ่งเรืองสำส่นการพิมพ์, 2524.
- _____ . 27 เจ้าพระยา. พระนคร: โรงพิมพ์แพร่การช่าง, 2510.
- _____ . สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์. 2 เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ 2
พระนคร: โรงพิมพ์แพร่พิทยา, 2516.
- _____ . หนังสือสัญญาระหว่างไทยกับต่างประเทศ. มปพ. มมท. (เอกสารพิมพ์คัด)
คำรกราชาภาพ. สมเด็จพระยา. ความทรงจำ. พระนคร: คลังวิทยา, 2517.
- _____ . "ตำนานภาชีอากรบางอย่าง" ใน ลัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ เล่ม 2
พระนคร : คลังวิทยา, 2515.
- ทรงศรี อาจอรุณ. การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศ
มหาอำนาจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร:
โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2506.
- ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. ประวัติศาสตร์ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1805-1945. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไอเคียนสโตร์, 2525.

- ทิพากรวงศ์, สมเด็จพระเจ้าพระยา. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4.
(พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงธรรมสารเนติ (อบ บุนนาค)
วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477).
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น. ประวัติการทูตของไทย. (พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายยวศ สู่สีราช 7 กันยายน พ.ศ. 2507).
- นิออน สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. "การเรียกร้องเอกราชทางการศาลและการเงินของ
เมืองไทย" ใน พระประวัติและงานของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าไตรทศ
ประพันธ์ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ, หน้า 69-83. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ถวาย
ในวาระวันประสูติครบ 100 ปี 11 สิงหาคม 2526).
- น้ำเงิน บุญเยี่ยม. ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1789-1914. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน
จำกัดคุณพินอักษรกิจ, 2526.
- ปฤษฎางค์, พระองค์เจ้า. ประวัติย่อนายพันเอกพิเศษ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า
ปฤษฎางค์. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงเอนกนัยวาที
(ม.ร.ว. นารถ ชุ่มสาย) ณ เมรุวัดธาตุทอง พระนคร. วันที่ 28 ตุลาคม
พ.ศ. 2513).
- पालเลอกัวซ์, สังฆราช. เล่าเรื่องกรุงสยาม. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร
พระนคร: โรงพิมพ์ก้าวหน้า, 2506.
- พลกุล อังกินันท์. บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว. นครหลวงฯ. ประจักษ์การพิมพ์, 2515. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่กิมฮวย คุณวัฒน์ วันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2415).
- พวงทิพย์ ไทรสิทธิ์ และ มานะ ภัทรธรรม. ประมวลรายรับและรายจ่ายของประเทศไทย
ตั้งแต่ พ.ศ. 2435-2517. (เอกสารวิชาการคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2519).
- พิทยลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น. "การเปลี่ยนแปลงและประเพณีไทยในรัชสมัยพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" หนังสือที่ระลึกครบ 100 ปีแห่งวันสวรรคต
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และวันเสวยราชย์ของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน
พ.ศ. 2511).

- เพ็ญศรี กูก. การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย. กรุงเทพมหานคร:
เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527.
- ฟรังฟูเรเตอร์, ออสการ์. "สภาพการเมืองและเศรษฐกิจในสยาม" ใน เยอรมันมองไทย.
หน้า 62-84. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2522.
- เฟรด คับลิว ริคส์, การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยามและพม่า. แปลโดย
อมร โสภณวิเศษวรางษ์ และ เอกวิทย์ ฌ กลาง, กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์สมาคมสังคมนศาสตร์, 2519.
- มณีนมัย รัตนมณี. ประวัติศาสตร์การทูตยุโรป ค.ศ. 1815-1914. กรุงเทพมหานคร:
ชนะประดิษฐ์การพิมพ์, 2522.
- มอฟแพค, แอ็บบอต, แอล. แผ่นดินพระจอมเกล้า. แปลโดย นิจ ทองโสภิต.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2520.
- วัลย์วิภา, ม.ล., บุรุษรัตนพันธ์ และ วิมลพรรณ ปิติธวัชชัย. บทบาทของสมเด็จพระ
กรมพระยาเทววงศ์วโรปการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธนธวัช, 2515.
- วิชัย ประสงค์สีต. ประวัติกรมสรรพากร. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพการพิมพ์, 2514.
- วิลเลเฮา บุรณศิริ, ศิวพร สุนทรวิภาค และ สิริรัตน์ เรืองวงศ์วาร. คำบรรยายวิชา
ประวัติศาสตร์ไทย 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.
- สุรศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. ประวัติของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี. เล่ม 1.
พระนคร: องค์การคำคุณุสภา, 2511.
- แสงไสม, ม.ร.ว., เกษมศรี และ วิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2394). กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2513.
- หนวย (นามแฝง). หมอปัตักเลกับกรุงสยาม. พระนคร: โรงพิมพ์แพรวพิทยา, 2497.
- อนุমানราชธน, พระยา. ตำนานสุลต่าน. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพร้อมพงศ์อริราช วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2482).

ช. บทความ

- ทิพโกษา, พระยา. "ตำนานกระทรวงต่างประเทศ", สารานุกรม (2508): 17-56.
- พิพัฒน์ โปษยานนท์. "ภาษีสรรพสามิตของไทย (อดีต-ปัจจุบัน)". สามัคคีสาร 33-1
(2520): 1-26.

เพ็ญศรี กุ๊ก. "การฟื้นฟูทางพระราชไมตรีและสัมพันธ์ไมตรีทางการทูตระหว่างไทยและ
ฝรั่งเศสในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2399-2410)." "

แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี 7 (กันยายน 2516): 8-38.

วไล ฌ บ่อมเพชร. "นโยบายของอังกฤษและฝรั่งเศสในประเทศไทยระหว่าง ค.ศ.
1882 ถึง 1890," วารสารวิจัยสุสา 5 (มิถุนายน 2521): 13-28.

ก. หนังสือพิมพ์

บางกอกกรีทอเกอร์. (เดือน 5 ขึ้น 7 ค่ำ ปี จ.ศ. 1226 - เดือน 3 ขึ้น 12 ค่ำ
ปี จ.ศ. 1228).

ง. วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

กิ่งแก้ว นิกมชา. "การเจรจาข้อตกลงระหว่างไทยและอังกฤษเกี่ยวกับหัวเมืองมลายู
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่าง พ.ศ. 2443 ถึง
พ.ศ. 2452" วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2518.

จริยาวรรณ อารณรัตน์. "ปัญหาของรัฐบาลไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับคนเอเชียในบังคับอังกฤษและฝรั่งเศส" วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2519.

ชมพูนุท วราศิริระ. "บทบาทของ ดร. เอลคอน อาร์ เจมส์ และ ดร. ฟรานซิส บี แซร์
ในฐานะที่ปรึกษาราชการกระทรวงการต่างประเทศ" วิทยานิพนธ์ปริญญาการ
ศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2525.

ชลธิชา บุนนาค. "การเสื่อมอำนาจทางการเมืองของขุนนางในสมัยรัชกาลที่ 5
(พ.ศ. 2416 - พ.ศ. 2475): ศึกษากรณีขุนนางตระกูลบุนนาค" วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2527.

ทวี สวนมาลี. "ภาษีสู่ราในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505.

- ปราณี ชวางกูร. "คติพระปรีชาภคการ (พ.ศ. 2422-2423) กับการเมืองภายในของไทย" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.
- ผะอบ จึงแสงสฤติยพร. "ปัญหาการชุกคอคอคกระ (พ.ศ. 2394-2482) วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ผุ่สกี ลิมหะสุต. "ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367-2453)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- พรพรรณ จงวัฒนา. "กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษ อันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองมณฑลพายัพ (พ.ศ. 2401-2445)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- มัลลิกา เรืองระพี. "บทบาทชาวจีนในค่านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.
- รัตนพร เสรษฐกุล. "ศาลต่างประเทศในภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2416 - 2480)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- ราตรี วานิชลักษณ์. "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับเยอรมนี ตั้งแต่ พ.ศ. 2405-2460" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- ละออทอง อัมรินทร์รัตน์. "การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2411 - พ.ศ. 2475" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

- สุกัญญา บำรุงสุข. "อำนาจหน้าที่และบทบาทของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าหญิงสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในสมัยรัตนโกสินทร์" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- สุภาภรณ์ จรัสพันธ์. "ภาษีฝิ่นกับนโยบายด้านการคลังของรัฐบาลไทย พ.ศ. 2367-2468" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- สุมาลี บำรุงสุข. "การรวบรวมรายได้แผ่นดินในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2416-2453)" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- สมถิต ศรีสิงห์. "การบริหารภาษีอากรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2515.
- อัมพร ตั้งเสรี. "วิเทโศบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อมหาอำนาจยุโรป" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

BIBLIOGRAPHY

Primary Source

A. Unpublished Documents

Clark, Federick. Letter to Prince Prisdang 19 November 1884.

Kusserow, Baron von. Letter to Prince Prisdang 13 August 1884.

_____. Letter to Prince Prisdang 27 August 1884.

Memorandum of Interview between M. de Freycinet and Prince Prisdang
at Foreign Office, 8 May 1885.

Prisdang, Prince. Letter to D. K. Mason 8 January 1883.

_____. Letter to Krommun Dewawong 6 April 1883.

_____. Letter to Signor Mancini 2 June 1884.

B. Published Documents

Report of the Financial Advise upon the Budget of the Kingdom of Siam
for 1902-1903.

Secondary Sources

A. Books

Crosby, Sir Josiah. Siam. London : Oxford University Press, 1945.

Blanchard, Wendell. Thailand : Its People, Its Social, Its Culture.
New Haven : Harf Press, 1958.

Bowring, Sir John. The Kingdom and People of Siam. 2 vols. Kuala
Lumpur : Oxford University Press, 1969.

Manich, M. L. Junsai. Prince Prisdang Files on His Diplomatic
Activities in Europe, 1880-1886.

Thompson, Virginia. Thailand : The New Siam. 2d ed. New York :
Paragon, 1941

B. Article

Frankfurter, O. "The Mission of Sir James Brooke to Siam,"
The Journal of the Siam Society. VIII, pt.3 (1911), 19-33

C. Thesises

Brailey, Nigel J. "The Origins of the Siamese Forward Movement in
Western Laos 1858-1892." Ph.D. Thesis, London University,
1968.

Pensri, Duke. *Les Relations entre la France et la Thaïlande (Siam)
au XIX Siecle d' Apres les Archives des Affaires Etrangères.*
Bangkok : Librairie Chalermmit, 1962.

Wilson, Constance. "State and Society in The Reign of Mongkut
1851-1868 : Thailand on The Eve of Modernization."
2 Parts. Michigan University Microfilms International,
1970.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
หอสมุดประชาชนไทย

ภาคผนวก

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชสาส์นตราตั้งพระองค์เจ้าปฤษฎางค์เป็นราชทูตประจำนานาประเทศ¹

พระราชสาส์น

เป็นตราตั้งที่เรียกว่า เทรเคนเซียล กับทั้งมอบอำนาจ

เต็มทีเรียกว่า พูลเป้าเวอ

ตั้งตำแหน่ง

ราชทูตวิเสศ และผู้มีอำนาจเต็ม

ของพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม

ไปยัง

สำนักนี้ต่าง ๆ ในยุโรป แลอเมริกา

ออสเตรีย วิเอนนา

เบลเยียม บรัสเซล

เดนมาร์ก โคเปนเฮเกน

ฝรั่งเศส เวอไซล์

เยอรมนี เบอร์ลิน

อังกฤษ เซนต์เจม

อิตาลี โรม

นีโธแลนค์ เฮก

โปรตุเกส ลิสบอน

สเปน มาดริด

สวีเดน สต็อกโฮล์ม

ยูไนเต็ดสเตตส์ วอชิงตัน

สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ทั้งฝ่าย
เหนือฝ่ายใต้ แลดินแดนต่าง ๆ ที่ใกล้เคียง ลาวเฉียง ลาวขาว มลายู กะเหรี่ยง
 ฯลฯ ฯลฯ ฯลฯ มายังสมเด็จพระเจ้าฟรานซิสโยเซฟ ที่ 1 บรมราชาธิราช กรุง
ออสเตรีย พระเจ้าแผ่นดินอาปอสตอลิกแห่งกรุงซังการี พระเจ้าแผ่นดินโบฮีเมีย ฯลฯ
 ฯลฯ ฯลฯ ผู้เป็นภราทคามหามิตรอันประเสริฐ

¹ กษ. ร. 5 พศ. เล่มที่ 11 พระราชสาส์นถวายพระเจ้าฟรานซิสโยเซฟ
แห่งออสเตรีย, หน้า 142-145

ขอเจริญทางพระราชไมตรีมา ด้วยความปรารถนาที่จะรักษาไว้ และที่จะให้
เจริญแข็งแรงในทางพระราชไมตรี ซึ่งมีอยู่โดยความหาสุกระหว่างกรุงสยาม กับ
พระราชอาณาจักรของพระองค์ แลเพื่อจะคัดสินให้เด็ดขาด ในข้อความทั้งหลายที่เกิด
ขึ้นจากหนังสือสัญญาทั้งหลายที่มีอยู่ในบัดนี้ แลข้อความที่เถียงแก่งแย่งกันในความชอบธรรม
ทั้งสองฝ่าย แลในทางราชการที่ประเทศต่อประเทศเกี่ยวข้องกัน แลข้อความอื่น ๆ
ทั้งปวง บันดาซึ่งจะต้องปฤชาหาฤากัน แลจะต้องจัดการให้เรียบร้อยเหล่านั้น ชักนำ
ให้เราแต่งทูตมายังสำนักของพระองค์

เพราะเหตุอนันต์ เราจึงได้จัดสินเอาพระยาติงษ์ อันเป็นที่รักษของเรา
หม่อมเจ้าปฤษฎางค์ ผู้ซึ่งได้รับเครื่องราชอิสริยยศ สำหรับเกียรติยศอันสูงสุด มงกุฎ
สยามจุลสุราภรณ์ แลตั้งให้เป็นราชทูตวิเศษ แลผู้มีอำนาจเต็มของเรา ไปยังสำนัก
ของพระองค์ให้อยู่ในประเทศยุโรป แลไปเยี่ยมเขียนสำนักของพระองค์เนื่อง ๆ ตาม
การที่ควรแก่ความปรารถนาที่จะให้สำเร็จประโยชน์ที่ว่านั้น กับให้มีอำนาจเต็มแทนพระองค์
แลพระนามของเราในการที่จะปฤชาหาฤา ทัดข้อสัญญาทำสัญญา แลลงชื่อในสัญญาอัน
หนึ่งอันใด ฤาสัญญาหลาย ๆ ฉบับ ฤาการอื่น ๆ ที่เธอพิจารณา เห็นว่าการจำเป็น
จะต้องทำ เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ที่หมายนั้น เราสัญญาว่าจะตรวจแก้ไขตัดตอนเพิ่ม
เติมหนังสือสัญญานั้น ในกำหนดที่จะตกลงกันไว้แล้ว

สติปัญญา แลความสัจซื่อของเธอ ที่ได้รับราชการของเรา ซึ่งไม่มีสิ่ง
สำคัญให้เหน็บเหนียนแล้วนั้น กระทำให้เราเชื่อใจว่าเธอคงจะกระทำให้สมควรกับการ
สำคัญอันใหม่นี้ ซึ่งเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของเรา กับทั้งเธอกคงจะประพฤติกการให้
เป็นเมตตากรุณานับถือของพระองค์

หม่อมเจ้าปฤษฎางค์ได้ทราบความนับถืออันสูงสุด ซึ่งเราได้มีต่อพระองค์
แลคงจะสำแดงน้ำพระทัยอันนั้น ๆ แทนพระนามของเรา แลได้บังคับทุกอย่าง ที่เธอ
จะทำได้ให้ประกอบทางพระราชไมตรี อันมีอยู่ในระหว่างสองพระนครนี้ โดยหาสุกนั้น
ให้เจริญแข็งแรงยิ่งขึ้น

เราขอพระองค์ จงใจไว้ใจ แลเชื่อถือนับดาการทุกสิ่ง ซึ่งเธอจะได้
กล่าว ฤากระทำแทนในส่วนพระองค์ของเรา

เราขออาราธนา ผู้ซึ่งสิ่งซึ่งเป็นใหญ่เป็นประธานในสากลโลกย์ จงอนุเคราะห์
แลรักษา พระองค์ให้ทรงพระเจริญสุขศิริสวัสดิ์ ทุกประการ

พระราชทานแด่พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร กรุงเทพ ๗ วันพฤหัสบดี
เป็นคติที่ 12 ช้างแรม ของจันทร์มาศ ชื่อ ผดุงมาศ ในปีมเสงตรีศก ศักราชโหรศตม
1243 ตรงกับวันที่ 16 เดือน มาษ คฤศตศักราช 1882 เป็นวันที่ 4874 ฤาปีที่
14 ในรัชกาลปัจจุบันนี้

(พระราชหัตถ์เลขา) จุฬาลงกรณ์ ป,ร,ส.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระบรมราชาไชวาท พระราชทานหม่อมเจ้าปฤษฎางค์ ราชทูตวิเสศและผู้มีอำนาจเต็มของพระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ณ ประเทศยุโรป¹

1. เหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งไม่ต้องกล่าวในที่นี้ นำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริห์เลื่อนการที่ติดแก้หนังสือสัญญาใหญ่ต่อไป แต่การเรื่องสุรานี้เป็นการสำคัญร่อนนิก การที่ควรจะตกลงกันนั้นไม่ควรที่จะให้ช้าอีกต่อไป

2. อากรสุรา ซึ่งเป็นภาษีผูกขาดทั้งคัมและขายสุราที่ทำด้วยเข้า ใต้เงาษแด่นายอกรผู้เดียนั้นเป็นการมีมาช้านาน ก่อนเวลาที่ไค้ทำหนังสือสัญญาทางค้าขายกับประเทศหนึ่งประเทศใดในยุโรป แลอากรสุรานั้นก็มีไค้เลิกถอนเสียอย่างไร

3. อากรสุรานั้นเป็นการสำคัญใหญ่ด้วยเหตุสองประการ

(1) ประการหนึ่งเป็นเงินพระราชทรัพย์ของแผ่นดินมาก

(2) อีกประการหนึ่งโดยการที่กวตราคาสุราให้มีราคาสูงอยู่นั้น เป็นการป้องกันมิให้ราษฎรของเราเมามาขสุรามาก ด้วยราษฎรพวกนั้นมักชอบคัมสุราเมื่อราคาถูก ๆ

4. ตามทางที่กล่าวว่าเป็นการขึ้นเงินพระราชทรัพย์ไค้มากนั้นเป็นการสำคัญวิเสศอย่างหนึ่ง เพราะถ้าจะขายสุราไค้ราคาสูงอยู่เพียงไค้ ผู้ที่คัมกินนั้นมักเป็นจีนเป็นอันมาก แลการที่เก็บภาษีจากสุราแลผิ่นนั้นก็เป็นการเก็บภาษีจากจีนซึ่งเป็นผู้ยอมเสียภาษีง่ายโดยมาก แลเป็นผู้เสียเงินที่เป็นภาษีเรียกตรงจากตัวคือ ปีจีน แต่สามปี 4 บาทเท่านั้น ฝ่ายคนไทยเล่าต้องเสียภาษีที่เป็นภาษีโดยตรงถึงปีละ 4 ตำลึงกึ่งๆกว่า

5. เป็นการเกรหาร้ายในปีเถาะเอกสปีตศก 1217 เมื่อไค้ทำหนังสือสัญญากับอังกฤษนั้น ผู้มีอำนาจเต็มฝ่ายไทยเข้าใจเสียว่าสุราไม่มีเข้ามาขายในกรุง จำหาไค้กำหนดสุราลงว่าเป็นสิ่งของต้องห้ามไม่ แลเมื่อไค้จัดการภาษีอกรให้เรียบไปในเวลาที่ทำสัญญาแล่นั้น ไค้เลิกภาษีอกรหลายอย่างที่เป็นการขัดขวางกับการค้าขายแล้ว ก็ยังไค้คงอากรสุราอย่างเดิมไม่ไค้เปลี่ยนแปลงอันไค้

¹ [มช.]

6. การที่ล่วงมาเป็นหลาย ๆ ปี ก็ห้ามมีสุราเข้ามาหาในกรุงไม่ อากาศสุรานั้นก็ไต่จัดการรักษาอยู่ตามเคย

7. ในหนังสือสัญญาทั้งหลายที่ไต่ทำภายหลังต่อหนังสือสัญญาที่ทำกับอเมริกันนั้น มีข้อความเติมลงว่า บันดาสิ่งของทั้งปวงซึ่งเป็นภาษีผูกขาดเวลานั้น นับว่าเป็นของต้องห้ามทั้งสิ้น เนื้อความอย่างนี้มีอยู่ในหนังสือฝรั่งเศส วิสันดา โปรตุเกศ แลอื่น ๆ ด้วย

8. ในเวลาก่อนนั้น ฤาเวลาที่ลงชื่อในหนังสือสัญญาเหล่านั้นก็ดี การค้าขายในเรื่องสุรานั้นเป็นการภาษีผูกขาด แลยังตามถ้อยคำที่กล่าวในสัญญาข้อที่กล่าวมาแล้ว เรายังมีสงสัยไต่ว่าเรามีอำนาจที่บำรุงรักษาอากาศสุราของเราไต่ แต่เมื่อเกิดมาความขึ้นด้วยมีบันทุกสุรา บันทุกี่ฝรั่งเศสอย่างถูกเข้ามานั้น ผู้ครองฝ่ายไทยก็คิดเห็นเสียว่าหนังสือสัญญาที่ขอมให้ชาติทั้งหลายได้ผลประโยชน์เสมอกันนั้น จะเป็นการชักขวางในการที่จะจับกุมสิ่งของต้องห้ามที่บันทุกเข้ามาไต่

9. ด้วยความประสงค์ที่ถกกันการอย่างนั้น มิให้เป็นชั้นอีกต่อไปในภายหน้า ซึ่งจะทำให้เป็นการแตกร้างหมองหมางในทางพระราชไมตรีนั้น ผู้ครองฝ่ายนี้จึงไต่แต่งตั้งให้เจ้าพระยาสุรวงษไวยทัม ออกไปอธิบายข้อความยังผู้ครองฝรั่งเศส แลการที่สำเร็จนั้น ก็ไต่มีหนังสือสัญญา ลงชื่อตกลงกัน มีกำหนดห้ามกัน การค้าฝรั่งเศสไต่..

10. ในเวลาครั้งนั้นมา ห้างค้าขายปรากฏแก่บันทุกสุรา ว่าสุรายุโรปอย่างเวลานั้น จะเอามาขายแข่งกับสุราที่ทำด้วยเข้าไม่ได้ การค้าขายทางนั้นเป็นการขาดทุนไม่มีสุราบันทุกเข้ามาอีกสืบไป

11. ผู้ครองฝ่ายสยาม ไม่คิดเห็นควรว่าจะต้องขอให้ชาติทั้งปวงทำสัญญาอย่างนั้นเป็นแต่พิธีอีกต่อไป ด้วยผู้ครองก็คิดเห็นว่าไม่เป็นการจำเป็นจะต้องติดบ้องกัน รวงโรอันใดอีกแล แม้วผู้ว่าการแทนกงสุลอังกฤษได้สำแดงน้ำใจ ในปีโรง สมุททศศก 1230 ว่า ไต่เตรียมที่จะยอมทำหนังสือสัญญาเหมือนกันกับที่ไทยทำกับฝรั่งเศส แต่เราก็ดหาไต่ทำสัญญานั้นขึ้นไม่

12. มีผู้ครองบันทุกเอาสุรามาแต่เมืองช่าเบ็กก็หาสำเร็จไม่ เพราะไม่มีกำไรขายไม่ไต่

13. ล้วงมาหลายปีการค้าขายในกรุงเทพฯ ก็เปลี่ยนแปลงไปมาก ผลประโยชน์ในการค้าขายนั้นหลุดจากมือคนอังกฤษ แลคนต่างประเทศชาติอื่น ๆ ทุก ๆ ปี ตกอยู่ในมือจีนเกือบหมด เมื่อสองสามปีล่วงมาแล้ว มีโรงสีเข้ากลไฟที่จีนเป็นเจ้าของ อยู่โรงเดียวเท่านั้น จีนที่ไม่ได้เป็นคนในบังคับต่างชาติ ด้วยไม่ได้เกิดเป็นคนชาตินั้นแล้ว ลงชื่อในบัญชีที่กงซุลชาวยุโรปแล้ว กงซุลทั้งหลายก็ไม่แลเห็นการว่า พวกจีนเหล่านั้นเป็นผู้ทำลายนับชาติของเขาเอง กลับอุดหนุนพวกจีน ป้องกันพวกจีน ซึ่งได้ฉ้อเอาเงินจากคนต่างประเทศได้ด้วยกฎหมาย ห้างล้มของคนต่างประเทศเหล่านั้นแล้ว แลก็ฉ้อ ฝ่ายเราทุกอย่างที่จีนจะฉ้อทำได้ พวกจีนนั้นอาจจะทำการที่คนยุโรปอายุไม่อาจจะทำได้

14. พวกจีนนั้นตั้งแต่เกิดที่จับันทุกสุราเข้ามาจากเมืองมณฑล และช่องกง สุราที่จับันทุกเข้ามานั้นเป็นสุราที่ทำด้วยข้าว เหมือนอย่างเช่นทำในกรุงเทพฯ แลกลางที่มักจะทำด้วยข้าวที่ออกไปจากกรุงเทพฯ แต่เพราะเหตุว่าสุราที่จับันทุกเข้ามานั้นไม่ได้เสียภาษีขึ้นใน เสียแต่ภาษีร้อยชักสาม ซึ่งเป็นภาษีขาเข้าเท่านั้น จึงได้ขายสุรานั้นได้ดีในกรุงเทพฯ ถูกกว่าสุราไทย ซึ่งได้ขายราคาสูงตามกำหนดราคาที่ยูครองตั้งไว้

15. ในกรุงเทพฯ ยูครองได้ลองเปลี่ยนให้เป็นเจ้าพนักงานหลวง ทำอากรสุราแทนเจ้าภาษีผูกขาด แลลดสุราไทยลงสู้กับสุราจีน ผลที่ได้นั้นก็เป็นการให้คนเมาแลผู้ร้ายชุกชุมเจริญขึ้นเท่านั้น

16. ราคาสุราไทยที่ใดตั้งอยู่ บัดนี้ก็ยังมีกำไรแก่เงินผู้จับันทุกสุราเข้ามาขาย การจับันทุกสุราเข้ามาขายนี้จึงได้มีต่อไปอยู่ แลเพราะยูครองได้พิจารณาหนังสือสัญญาทั้งหลายเห็นความซัดว่า การค้าที่ไซ่งปรตุเกส ซอลันคาบ่าง เวลาอื่นไซ่งชาติอื่น ๆ บ้างนั้นเป็นการผิดกฎหมาย จึงเกิดการทุ่มเถียงกันกับกงซุลต่าง ๆ เสมอไป กงซุลบางคนได้มีกำไรมากที่ได้ช่วยป้องกันพวกจีนที่ขายสุรา

17. เพราะฉะนั้นในความชั่วของการค้าขายอันนี้ คือการที่กงซุลทำการเลื้อนลอยไปทางการทางเสียแลทำการโดยโทโส ถึงแม้ว่าเป็นคดีการอันนี้มีอยู่น้อยก็จริง ยังเป็นการที่อาจจะก่อให้เกิดความลำบากได้

18. เป็นการเหลือที่กงซูล จะทำโดยผลการตนเอง ในกรุงสยามในการที่อุ
หมิ่นต่อกฎหมายแลหนังสือสัญญาซึ่งได้ทำให้ทำตามกฎหมายไทยนั้น และกงซูลออกหนังสือ
ไลเซนเปนคราตั้งให้คนขาย สุราปลีกมีโช้แต่ในกรุงเทพ ทั้งในหัวเมืองด้วย

19. ถึงแม้ว่าความยุติธรรมของการค้าขายอันนั้น จะมีอยู่ตามหนังสือสัญญา
ประการใด ๆ ก็ดี ยังเป็นการจริงแท้แท้ตามข้อความ กฎหมายโปลิศรักษาบ้านเมือง
เพื่อจะอุดหนุนความสงบเรียบร้อย แลป้องกันราษฎรทั่วไป ควรที่เราจะมีอำนาจเต็มที่
จะรักษากิจการนั้น แลถ้าเราไม่ได้เป็นผู้ให้ขายเช่นตราตั้งให้ขายสุราปลีกนั้น เรายัง
มีอำนาจที่จะปิดโรงงานที่ขายสุราเปนถ้วยเปนชาม เปนการปลีกนั้นได้ทุกโรง

20. บางชาติได้ช่วยอุดหนุนเราในข้อนี้ แลบางชาติได้ต่อสู้ไม่ยอม แต่เรา
เชื่อว่าการที่จริงนั้น ไม่ใช่คอเวอนเมนต์ผู้ครองประเทศเหล่านั้น จะต่อสู้เราเลย แต่
การที่จะเป็นนี้เป็นเพราะตัวกงซูล แลคนอื่นที่เป็นไปโดยอำนาจน้ำใจของตนเอง

21. ในบางเรื่องกงซูลเปนคนตรงจริง ๆ แลยังปรารถนาที่จะอุดหนุน
ลูกความของเรา แต่ลูกความของเขายังเป็นควรถิโทษได้ เหมือนดังเรื่องบาทหลวง
ที่ได้รับเงินปีละ 800 บาท เพื่อจะป้องกันมิให้คนเข้ารีตของเขาค้าขายในทางนี้ เมื่อ
การอันนี้ควรจะป้องกันไม่ต้องรับเงินเลย

22. ความขัดเคืองที่มีต่อไปเสมอในการเรื่องนี้กับกงซูลเหล่านั้นนั้น เปนเหตุ
สำคัญนักที่เรามีความประสงค์ที่จะตกลงโดยเร็ว

23. สิ่งใดมีความประสงค์จงใจมาให้ท่านณะความเรื่องนี้ ไปยังคอเวอน
เมนต์ผู้ครองเมืองให้ทราบ แลตามอำนาจของท่านเหมือนราชทูตผู้มีอำนาจเต็ม ของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ปรึกษาหาฤา แลอุตสาหกรรมให้สมควร ในเรื่องความ
ร้อนอันนี้ ให้เป็นสัญญาวิเสศฉบับหนึ่ง

24. ทุกปี การเรื่องนี้เปนการร้อนใหญ่ขึ้นในการผลประโยชน์ของผู้เปนเจ้า
ของเรือกำปั่น ที่ค้าขายในระหว่างเมืองนี้กับเมืองจีนนั้น จะได้อุดหนุนโดยบันทุกสุราเขา
เปนสินค้า ซึ่งโคบันทุกสุรามามาเปนสินค้า ซึ่งโคบันทุกมาอยู่เดี๋ยวนี้ แลคนอื่นจะกิดตั้งการ
ให้มีกำปั่นนี้ เติมนเปนกำหนดระยะเสมอในเรื่องนี้ขึ้นเปนทางหนึ่ง แลถ้าเปนดังนั้นแล้ว เมื่อ

คอเวอนเมนต์ผู้ครองเมืองนี้ จะหยุดการค้าขายโดยลดราคาสุราทั้งหลายให้ต่ำลง ก็จะทำให้เกิดความลำบากเป็นผลให้ใหญ่ขึ้น ในการผลประโยชน์ของผู้เป็นเจ้าของเรือกำปั่นทั้งหลายนั้น ด้วยเหตุว่าค้าขายอย่างนี้จะต้องห้ามให้หยุดจริงๆ แล้วการค้าขายในเรื่องนี้ควรจะคิดหยุดเสียก่อนที่จะจะคิดขยับขยายให้มีเรือขึ้นทุกสุรามากในการที่บำรุงการค้าขายนั้น

25. ท่านจะต้องระวังมาก ที่จะให้คอเวอนเมนต์ผู้ครองเมืองเข้าใจในความจริงของการค้าขายอันนี้

26. การค้าขายนี้เป็นการค้าต้องห้าม จะมีตั้งอยู่ใดก็เพราะสินค้านั้นยังเป็นของต้องห้ามอยู่ และจะมีตั้งอยู่ไม่ได้ในที่นี้ เมื่อเวลาคอเวอนเมนต์ผู้ครองเมืองนั้นจะอนุญาตให้คนทั้งหลายขายสุราได้ตามชอบใจทั่วไป

27. สุราที่ทำด้วยข้าวจะทำในกรุงสยาม ที่มีเขาราคาถูกนี้ ได้ราคาถูกยิ่งกว่าที่จะได้ทำในเมืองจีนที่มีเขาราคาแพง นอกจากนี้สุราจีนที่จะขายเอากำไรนั้น จะต้องคิดเพิ่มเติมค่าทำเค็มขึ้นอีก คือกำปั่นจุฬาคำวางเรือเป็นต้นก่อน แลค่าภาษีร้อยชักสามซึ่งเป็นภาษีชาเข้า เพราะฉะนั้นสุราจีนจึงมีราคาแพงยิ่งกว่าสุราที่ทำในกรุงสยาม เหตุที่ทำให้สุราจีนยังขายอยู่ได้ในกรุงสยามนั้นมีอย่างเดียวเป็นเพราะอากรหลวง คือจำนวนเงินซึ่งนาชอากรต้องเสียแก่คอเวอนเมนต์ผู้ครอง ซึ่งเป็นการต้องให้สุราที่ทำในกรุงสยามขึ้นราคาสูงอยู่เป็นแน่

28. ทุก ๆ เครื่องทองที่สุราจีนได้ดวงขายไปได้แล้วเท่าใด ก็คงต้องคิดว่าได้มาขายแทนสุราไทยที่จะขายได้อีกเท่านั้น แต่คอเวอนเมนต์ไทยคงขาดผลประโยชน์ภาษีที่จะได้เท่ากับสุราจีนที่ดวงขายไปนั้น ฝ่ายจีนผู้ที่ขายสุราจะได้อะไร ซึ่งว่าโดยย่ออย่างย่อ ๆ ก็ได้เท่ากับส่วนที่จะเป็นภาษีเสียแก่เรา ยกค่าที่ต้องเสียเป็นทุนลงทำสุราคำวางเรือแล้ว ๆ นั้นเสียแล้ว คงเหลือเป็นกำไรของจีนที่จะได้เพียงส่วนที่สี่ของภาษีนี้นี้ คอเวอนเมนต์เราคงขาดไปนั้นดอกกระหมั่ง บันดาเงินอีกสามส่วนที่สี่นั้นก็จะเป็นเงินเปลืองไปเปล่าจริง ๆ เงินเหล่านี้ต้องใช้ในการที่จะบันทุกสุราเข้ามาในกรุงสยาม ซึ่งเป็นของทำในกรุงไค้ถูกมากกว่า ฉะนั้นเหมือนคำสุภาสิดอังกฤษว่า บันทุกด่านไปขายที่เมืองนิวคาเสวล (ฉาไทยว่าเอามพร้าวหัวไปขายสวนเหมือนกัน) แลการที่เสียเปลือง

ไปเปล่านั้น เป็นการเพื่อจะบำรุงพ่อค้าเงินอย่างเคียว (ด้วยคนยุโรปที่มีโคค้าขายในเรื่องนี้) แล้วเพื่อจะได้ให้ส่วนภาษีที่เก็บจากราษฎรในกรุงสยามนั้นลงในกระเป๋าพ่อค้าเงินส่วนหนึ่งที่เหลืออีกสามส่วนนั้นเป็นภาษีที่เปลืองเปล่านั้นเคียว

29. เป็นการจำเป็นยากลำบากนัก ที่จะกล่าวให้มากคำในเรื่องผลที่จะเกิดในเวลาที่เราจะลดราคาสุราลง ซึ่งเป็นการอันโหดร้าย ถ้าเมืองที่เป็นมิตรของเราทั้งหลายจะไม่ช่วยอุดหนุนใน เราได้บำรุงรักษาการสุรานี้ตามเดิมแล้ว เราก็คงจะต้องคิดทำการลดราคาสุรานี้ บันตาคณไทยผู้ที่มักจะเสียเงินในการดื่มสุรา ก็ย่อมปรากฏชัดว่าจะยิ่งดื่มสุรายิ่งกว่าแต่ก่อนขึ้น แลคนอื่น ๆ ที่ยังไม่เคยดื่มกิน โดยว่าสุราลดราคาแล้ว ก็จะเป็นที่ชักชวนให้ดื่มกินขึ้น เพราะฉะนั้นจะเป็นการมีคนดื่มสุรามากขึ้นแล้ว แลราคาที่ลดนั้นก็คงจะดีสุราเงินออกไม่ให้ขายแข่งอยู่ได้แล้ว การที่ขายสุราได้มากนั้น ก็จะอยู่ในสุราที่ทำในเมืองไทยทั้งสิ้น แลบางที่เงินอากรของหลวงก็จะรักร้อยได้ไม่ขาด ฤาจะกลับยิ่งได้เงินอากรนั้นมากขึ้นตอกระมัง แต่คุณทำความดีของราษฎรทั้งปวงนั้นจะเป็นที่อันตรายเสียไปใหญ่ยิ่งนัก

30. ถ้าจะมีคำตอบว่าคนต่างประเทศ ไม่โค้ขอให้เราลดราคาสุราของเรา แลถ้าเราจะลดราคาสุราครั้งนี้ โทษนั้นจะยอมตกลงอยู่แก่เราเองดังนี้ ท่านจะตอบได้ว่า ถ้าจะมีกำไรในสุราเงินเพียงตราบโค เงินก็คงจะยิ่งบันทุกสุราเข้ามาต่อไปจนกว่าจะได้เข้ามาขายแทนสุราของไทยเราหมด เราก็จะแก้ไขอย่างไรก็ได้ เราจำต้องจัดการอย่างหนึ่ง แข่งสุราเงินโดยลดราคาสุราเราลง ฤาอย่างหนึ่งรักษาอากรสุราของเราไว้ให้หมกค้ำด้วยกัน ฤาอย่างหนึ่งกำหนดห้ามการที่ขายสุราที่บันทุกเข้ามาขายได้ตามชอบใจนี้ โค้หยุด

31. ถ้าว่าในการที่จะจัดให้เรียบในเวลาก่อนที่จะปลูกษาทำสัญญา นี้ เราจะลดราคาสุราของเราลง ก็จะเป็นการง่ายที่จะทำสัญญาในตกลงกัน เพราะเหตุว่าบันตาสูราทั้งหลายที่บันทุกเข้ามา ก็จะหยุดลงหมด แลกงชุลต่างประเทศก็จะมีประโยชน์ในการค้าขายนั้นต่อไป แลอีกประการหนึ่ง ผลประโยชน์ของกันต่างประเทศก็คงจะตกมาอยู่ข้างฝ่ายเรา ในการที่คนเมามายจะเจริญขึ้นนั้นจะเป็นที่ชักชวนให้คนต่างประเทศ

ขอให้เราคิดการแก้ความชั่วร้ายใหญ่นั้น แต่ข้อรังเกียจข้อใหญ่ของเราในการที่จะลดราคา
 สู่ราลงในบคเคี้ยว นั้นนั้น กลัวว่าจะมีคนค้มสุรามากยิ่งขึ้นในทันที ถึงแม้ว่าการต่อไปเรา
 จะขึ้นราคาให้สูงอีกก็ดี เราไม่อาจที่จะแก้ไขรสสุราซึ่งคนลงโคคคเคี้ยวหนึ่งแล้วจะแก้
 ไม่ได้

32. เพราะเหตุนี้ ถ้าคอเวอนเมนต์ต่างประเทศ จะข่มขืนให้เราทำการทาง
 นี้แล้ว จะเป็นการดูร้ายแล่น่ากลัวอันตรายอย่างยิ่ง แลเราก็ไม่เชื่อว่าชาติหนึ่งชาติใดจะ
 ทำดังนี้แก่เรา เราคาดหมายการขังนำกว่าการที่ท่านจะพูดจาชี้แจงนั้นคงจะเอียงหูฟัง
 โดยกิริยาไมตรีอย่างยิ่ง แลคงจะพร้อมเตรียมทุกอย่างที่จัดการยุติธรรม แลห้ามการ
 ชั่วร้ายอันนี้ให้หยุด

33. ตามเหตุการอย่างใด ๆ การที่ยอมให้ของต่างประเทศเข้ามาในกรุง
 ที่เสียภาษีน้อยกว่าที่โคเคบจากของอย่างเดียวกันที่ทำได้ในเมืองนี้ ฎเป็นการประหลาด
 แปลกทางปรกติ ซึ่งเราไม่มีความมุ่งหมายว่าจะให้เป็นต่อไป แลถ้าเราได้ยอมให้สุรา
 ทั้งหลายบันทุกเข้ามาเก็บภาษี เพียงเท่ากับภาษีขึ้นในเก็บจากสุราทั้งหลายที่ทำในเมือง
 แล้ว เราก็เป็นโคคการทั้งหมดที่เราโคคขอแล่นั้นเป็นแน่

34. การที่จะเก็บภาษีขึ้นในก็ดี แลแม้ว่าจะให้จำนวนเงินที่จะต้องเสียภาษี
 เท่าไรให้เป็นแทนนั้นเป็นการรอฮากลำบาก ด้วยเงินค่าอากรผูกขาดสุรานั้นผิดต่าง ๆ กัน
 บ่อย ๆ แลกำหนดที่ว่าอากรผูกขาดตกลงกันนั้น ไม่รู้ก่อนโคคแน่แท้ทีเดียวเลย แม้ว่าใน
 เมืองยุโรปโคคโคมีความลำบากมากในการที่จะเก็บภาษีขึ้นในให้รู้จำนวนแน่

35. แต่การที่เก็บภาษีผูกขาดนั้น ก็เป็นการที่ใช้ที่ท่าเหมือนกับภาษีขึ้นในที่
 ผู้ครองเมืองเก็บเองเหมือนกัน ตามการที่ว่าด้วยเรื่องสุรานี้

36. ในเมืองไซ่ง่อน สิงคโปร์ ซองกง บคเคเวีย มอลแดน ทุกหัวเมืองของ
 ชาวยุโรปที่ใกล้เคียงกับเรานี้ ใช้ทำเนียบภาษีสุราผูกขาดอยู่ แลฎเป็นการชอบธรรมว่า
 เมืองไมตรีของเราทั้งหลาย ถ้าเป็นมิตรไมตรีของเราจริงแล้ว คงจะไม่ชักขวางใน
 การที่เราจะรักษาธรรมเนียมอย่างเดียวกันนั้นเลย

37. โดยการที่ให้หมีกาษีผูกขาออกไปเป็นแขวง ๆ ตามแต่ผู้ได้รับประมูลเงินสูงนั้น การค้าขายก็คงเป็นทางหากินได้อยู่ตามปกติ แต่ในขณะนั้นราคาสุราปลีกก็ได้รับการให้คงอยู่ และผู้ที่รับช่วงเจ้ากาษี ก็มีช่องทางที่จะซื้อสุราฤาทำสุราขายได้ตามชอบใจ ถึงเป็นการอย่างไร ๆ คงจะเป็นการหากำไรได้ก็เป็นแน่

38. เป็นความจริง ในการที่จะจัดการเรื่องนี้ให้ดีโดยตรง ๆ แล้วเขาจะยอมยกเงินกาษีซึ่งจะเก็บได้จากสุรา ที่คอเวอนเมนต์ของเราได้ เรียกราคาตั้งหลายเซ็นต์แล้วให้ทั้งหมด

39. ข้อความที่เรามีความประสงค์จะยอมตกลงตามนั้น ได้มีแจ้งอยู่ในร่างหนังสือที่แนบมากับฉบับนี้ด้วยแล้ว

โดยพระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

(ลงชื่อ)

กรมมหันเทเวศวรวงษาโรประการ

กรุงเทพฯ วัน 4 ๑ 5 ๓ ปีมะเมียธิงเปนครีศก¹⁴ 1243-4

ร่างคอนเวนชันสุรา

1. ห้ามอย่าให้มีสุราเมรัยทั้งหลาย บนทุกเข้ามาขายในกรุงสยาม ตามหนังสือสัญญา ปี 1856 แต่ไม่มีข้อ [หนึ่ง] ในหนังสือสัญญานั้น ให้ถือว่ามีความที่กำหนดกันอย่างไร ในทางที่จะใช้กฎหมายสยามให้เต็มอำนาจ ในการที่จะบังคับรักษาการทำสุราแลขายสุราในกรุงสยาม

2. ห้ามไม่ให้เอาน้ำสุราเมรัยต่าง ๆ เป็นคั้นว่า เล้าเปีย เล้าน้ำองุ่น ซึ่งเปนของเบือเมาต่าง ๆ ขายปลีก เว้นไว้แต่ผู้ที่ได้อนุญาตแล้ว แต่คอเวอนเมนต์สยามฤาในที่แห่งนั้น ๆ ที่คอเวอนเมนต์ได้อนุญาตให้ขายจึงขายได้

3. เล้าเปี้ยแลเล่าน้ำองุ่น ที่ทำมาแต่ประเทศยุโรป จะบันทุกเข้ามาแลขายได้ในกรุงสยาม แต่ต้องเสียภาษีเสมอน้ำเท่ากันทั้งหมด ไม่เกินกว่า 10 เปอร์เซนต์

4. สุราต่าง ๆ ทุกอย่าง ที่ไม่มีก้อขอรแรงกว่าสุราที่กอเวอนเมนต์สยามยอมให้เท่านั้น จะบันทุกเข้ามาแลขายได้ในกรุงสยาม แต่ต้องเสียภาษีเท่ากับภาษีขึ้นใน ความราคาเงินที่ไทยได้เรียกได้เก็บในสุราทั้งหลายที่ชาวประเทศสยามได้ทำ แต่ถ้าสุรา ซึ่งเอาเข้ามานั้นมีก้อขอรแรงขึ้นไปกว่าตัวอย่างของกอเวอนเมนต์ ก็จะต้องเรียกเอาภาษี ให้สูงขึ้นไปตามสุราที่แรงขึ้นไปนั้น

5. สุราต่าง ๆ ที่บันทุกเข้ามาในกรุงสยาม ที่กอเวอนเมนต์สยามเห็นว่ากินเข้าไปจะเป็นอันตรายแก่ราษฎร จะมีประกาศแก่ผู้ซึ่งบันทุกเข้ามา ภายรับซื้อขาย ภายแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของน้ำเบือเมาที่ได้อเอาเข้ามาในกรุงสยาม ให้กลับออกไปเสียตามมีเวลา กำหนดความสมควร ถ้าผู้ใดซัดขึ้นไม่ทำตามประกาศกอเวอนเมนต์สยามมีอำนาจที่จะจับแลทำลายของนั้นได้

ในข้อซึ่งว่ามาแล้วนี้ กอเวอนเมนต์สยามได้เก็บภาษีไว้มากน้อยเท่าใดแล้ว จะกินให้ตามเดิม

ศูนย์วิจัยทรัพย์สินทางปัญญา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี และจะไม่เก็บภาษีสุรา แลสุราเบียร์ สุราแวน นอกจากนี้ก็
เป็นอันขาด พิกัดกฎหมายภาษีที่จะเก็บภาษีสุรา แลสุราเบียร์ สุราแวน ที่ทำในประเทศ
สยามนั้น กอเวอนแมนต์สยามจะแจ้งไปให้เอเยนกงสุลเฮเนราลอังกฤษที่กรุงเทพฯ ทราบ
แลซึ่งเปลี่ยนภาษีพิกัดอย่าง [หนึ่ง] นั้น ต่อเวลาที่กอเวอนแมนต์สยาม ได้แจ้งความไป
ให้เอเยนกงสุลเฮเนราลของสมเด็จพระนางเจ้าที่กรุงเทพฯ ทราบครบทุกเดือนแล้ว จึง
จะเก็บภาษีเช่นนั้นกับสปีเยกอังกฤษได้

ข้อ 2 ว่า การที่จะขังสุตรน้ำสุรา ที่สปีเยกอังกฤษบันทุกเข้ามาในประเทศ
สยามนั้น เจ้าพนักงานชาวยุโรป ซึ่งกอเวอนแมนต์สยามเลือกตั้งฝ่ายหนึ่ง แลชาวพนักงาน
ชาวยุโรปที่กงสุลอังกฤษเลือกตั้งไว้เท่ากันฝ่ายหนึ่ง จะเป็นผู้ขังสุตรน้ำสุรานั้น ก็ถ้าเจ้า
พนักงานทั้งสองฝ่ายจะไม่ตกลงกัน ให้เจ้าพนักงานทั้ง 2 ฝ่ายนั้นเลือกผู้กลางอีกนายหนึ่ง
เป็นผู้ตัดสิน

ข้อ 3 ว่า กอเวอนแมนต์สยามจะห้ามไม่ให้สปีเยกอังกฤษบันทุกน้ำสุราที่
ขังสุตรเหมเป็นแน่ว่า เป็นของที่ทำให้ราษฎรป่วยเจ็บแลลดหยกกำลังเป็นอันตราชนั้น เข้า
มาในประเทศสยามแลกอเวอนแมนต์สยามจะมีคำสั่งแก่ผู้ที่บันทุกเข้ามาแลผู้ที่รับซื้อ ฤ
ผู้ที่รักษาน้ำสุรานั้นให้บันทุกกลับออกไปในกำหนด 3 เดือน ถ้าผู้นั้นไม่ทำตามคำสั่งแล้ว
กอเวอนแมนต์สยามจะจับน้ำสุรานั้นมาทำลายเสียทั้งสิ้นก็ได้ แต่กอเวอนแมนต์สยามต้อง
คืนเงินภาษีที่ได้เก็บจากน้ำสุรานั้นให้ไป การที่จะขังสุตรน้ำสุราที่สปีเยกอังกฤษบันทุก
เข้ามา ซึ่งเป็นของสงไสยว่าเป็นของทำให้ราษฎรป่วยเจ็บแลลดหยกกำลังเป็นอันตราชนั้น
ต้องทำตามความในข้อ 2 หนังสือสัญญานี้

กอเวอนแมนต์สยามสัญญาว่า จะจกการห้ามปรามแลกันมิให้ชาชน้ำสุราที่
ค้มกั้นในประเทศสยาม ซึ่งเป็นน้ำสุราอย่างที่ทำให้ราษฎรป่วยเจ็บแลลดหยกกำลังเป็น
อันตราชนเหมือนกัน

ข้อ 4 ว่า สปีเยกอังกฤษผู้ [หนึ่ง] ที่อยากจะขายน้ำสุราแลสุราเบียร์ สุรา
แวนเป็นปลีกในประเทศสยาม ต้องรับหนังสือลายเซ็นต่อกอเวอนแมนต์สยาม เพื่อ
จำเพาะการนั้น แลถ้าไม่มีเหตุที่สมควรเป็นยุติธรรมชักขวางแล้ว กอเวอนแมนต์สยาม
ต้องอนุญาตลายเซ็นให้ แลซึ่งจะให้หนังสือลายเซ็นนั้นตามแต่กอเวอนแมนต์ทั้งสองฝ่าย
จะตกลงกันเป็นครั้งเป็นคราว

ข้อ 5 ว่า สปีเยกอังกฤษ จะต้องได้ผลประโยชน์แลเมื่ออำนาจในการบันทุก
น้ำสุราต่าง ๆ แลสุราเบียร์สุราแวน แลขายในประเทศสยามเหมือนกับสปีเยกประเทศ
อื่นที่ผลประโยชน์มากที่สุดเหมือนกัน แลน้ำสุราต่าง ๆ แลสุราเบียร์สุราแวน ซึ่งมาจาก
พระราชอาณาเขตของสมเด็จพระนางเจ้านั้น จะต้องมิได้ผลประโยชน์ทุกสิ่งทุกอย่าง
เหมือนสุราเช่นนั้น ที่มาแต่ประเทศอื่นที่ได้ผลประโยชน์อย่างมากที่สุดเหมือนกัน แล
ต้องถือเป็นการชั้วว่าสปีเยกอังกฤษไม่ต้องประพฤติดตามข้อความในหนังสือสัญญานี้ มาก
กว่าสปีเยกประเทศอื่น

ข้อ 6 ว่า ตามความในข้อ 5 นี้ หนังสือสัญญานี้จะใช้ได้ตั้งแต่เวลาที่
กอเวอนแมนต์ทั้ง 2 ฝ่ายได้ตกลงกำหนดเวลาไว้ จนถึงเวลาที่ฝ่าย ^{หนึ่ง} [ใด] ขอเลิก
กำหนดอีก 6 เดือนแล้วจึงเลิกได้

ข้อความในหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี ในระหว่างประเทศอังกฤษ แล
ประเทศสยาม คงใช้ได้ทุกข้อทุกประการ จนถึงเวลาที่กำหนดใช้หนังสือสัญญานี้ได้ แล
ต่อไปนั้นต้องใช้ได้เหมือนกัน เว้นแต่ข้อความในหนังสือสัญญานี้ ที่แปลกไปประการใด
ถ้าหนังสือสัญญานี้พ้นกำหนดไปแล้วเมื่อใด หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีในระหว่าง
ประเทศอังกฤษกับประเทศสยามคงใช้ได้เสมอไป

ข้อ 7 ว่า ในหนังสือสัญญาฉบับนี้ คำที่ว่าสปีเยกอังกฤษนั้น คือทั้งคนที่นา-
ดูราไลย แลคนที่อยู่ในป้องกันของสมเด็จพระนางเจ้าด้วย แลคำที่ว่ากงสุลของสมเด็จพระ
นางเจ้านั้น คือออฟฟิซเซอร์ในที่ว่าการกงสุลของสมเด็จพระนางเจ้าในกรุงเทพฯ
หนังสือสัญญานี้ได้เซ็นชื่อประทับตราไว้ด้วยทั้งสองฝ่าย ทำเป็น 2 ฉบับ ที่กรุงลอนดอน
วันที่ 6 เดือนเอปรีล คฤศตศักราช 1883 ตรงกับวัน 6 ¹⁵/₁₄ 4 ถ้า ปีมเมียจัตวาศก
ศักราช 1244 ฯ

ตรา	เซ็นชื่อ	แกรลวิล
ตรา	เซ็นชื่อ	ปฤษฎาองค์

ภาคผนวก ง

ข้อตกลง
ระหว่าง

ราชอาณาจักรสยาม กับ สาธารณรัฐฝรั่งเศส
เกี่ยวกับการนำเข้าและการขายสุราในสยาม

ลงนาม ณ กรุงปารีส เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ. 1883¹

(การแลกเปลี่ยนสัญญาไคท์ทำ ณ กรุงปารีส เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1885)

ด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยาม กับ ประธานาธิบดีแห่ง
สาธารณรัฐฝรั่งเศส เห็นเป็นการสมควรวางกฎข้อบังคับกับการค้าสุราในราชอาณาจักร
สยามให้เป็นการเรียบร้อย จึงได้แต่งตั้งผู้แทนผู้มีอำนาจเต็มของแต่ละฝ่ายเพื่อการนี้ คือ

ฝ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงสยาม:

พระวรราชเอก พระองค์เจ้าปฤษฎางค์

อัครราชทูตวิสามัญผู้มีอำนาจเต็ม ณ กรุงปารีส และ

ฝ่ายประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส:

เมอซีเออร์ ซาลล์เมล ลากูร์

วุฒิสภา และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ทั้งสองฝ่ายเมื่อได้ส่งหนังสือมอบอำนาจเต็มให้แก่กันและกัน และได้ตรวจ
เห็นว่า เป็นไปตามแบบที่ถูกต้องแล้ว ได้ทำความตกลงกันเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

¹ สนธิสัญญาและความตกลงทวิภาคี... , เล่ม 2, หน้า 47-49

ข้อ 1 ว่า บันดาผู้ซึ่งอยู่ในบังคับกฎหมายฝรั่งเศส จะบันทุกสุรามาคั่ว
ประเทศใดด้วยเรือของประเทศใด บันทุกเข้ามาในแผ่นดินสยามก็ได้อีก และจะบันทุกน้ำกลั่น
ที่เป็นของเมืออย่าง หนึ่ง [ใด] เข้ามาก็ได้อีก แต่สุรานั้นแรงมิให้เกิน 50 ดีกรี วัตถุประสงค์
เครื่องที่เรียกว่ากาสรูซอล แลสุราที่บันทุกเข้ามานั้น ต้องเสียภาษีขาเข้ามิให้เกินกว่า
ภาษีที่เรียกแต่สุราที่กลั่นในแผ่นดินสยาม

แลบันดาผู้ซึ่งอยู่ในบังคับกฎหมายฝรั่งเศส จะบันทุกสุราแรงกว่า 50 ดีกรี
เข้ามาก็ได้อีกเหมือนกันแต่ต้องเป็นสุราอย่างที่ไม่ได้กลั่นในกรุงเทพฯ แลสุรานั้นเจ้าพนักงาน
จะเรียกภาษีทวีขึ้นก็ได้อีก ให้คิดตามปกติที่เรียกภาษีสุราอย่างค่าน้ำทวีขึ้นไป

สุราต่าง ๆ ที่ทำด้วยลูกองุ่นนั้น ต้องเสียภาษีมิให้เกินแปดปะเซน ตามราคา
สุรานั้น

ข้อ 2 ว่า กอเวอนเมนต์สยามต้องแจ้งพิทักษ์ภาษีที่ต้มกลั่นสุราที่มีอยู่ในแผ่นดิน
สยามนั้น ให้กงสุลแลคอมมิสแซร์ฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ ทราบ เมื่อพิทักษ์ภาษีนั้นสิ้นกำหนด
แล้ว แลจะตั้งพิทักษ์ภาษีสุราขึ้นใหม่ จะเรียกภาษีสุราแก่ผู้ซึ่งอยู่ในบังคับกฎหมายฝรั่งเศส
ตามปกติใหม่ นั้นยังไม่ได้อีก ต้องคอยจนสิ้นกำหนด 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่กอเวอนเมนต์สยาม
ได้แจ้งความกับกงสุลฝรั่งเศสในกรุงเทพฯ ทราบ

ข้อ 3 ว่า การที่จะตรวจสอบน้ำสุราที่ถูกก้าเอาเข้ามาในกรุงเทพฯ นั้น
ต้องให้ผู้ที่เข้าใจการตรวจสอบดู ฝ่ายกอเวอนเมนต์สยามจะต้องเรียกคนหนึ่ง แลฝ่าย
ที่บันทุกสุราเข้ามานั้นก็ต้องเรียกคนหนึ่ง ถ้าถูกก้าที่บันทุกสุราเข้ามานั้นเรียกไม่ได้กงสุล
ฝรั่งเศสจะเรียกให้ ถ้าผู้ที่ตรวจสอบสุราทั้งสองฝ่ายไม่ตกลงกันได้ ต้องเรียกผู้กลางคนหนึ่ง

ข้อ 4 ว่า ผู้ใด ๆ ที่จะขายสุราแช่แลสุรากลั่นเป็นปลีกต้องรับหนังสือไลเซน
แลหนังสือไลเซนนั้น เจ้าพนักงานสยามฝ่ายเดียวจะออกให้ ถ้าเจ้าพนักงานสยามจะไม่
ยอมให้หนังสือไลเซนแก่ผู้ใด ต้องบอกเหตุโดยสมควรซึ่งไม่ยอมให้มันให้รู้

บันดาคนชาวสยามจากต่างประเทศที่ขายสุราปลีก ที่เป็นสุราต่างประเทศ
ซึ่งผู้ที่อยู่ในบังคับกฎหมายฝรั่งเศสเอาเข้ามานั้น จะเสียค่าธรรมเนียมมิให้เกินกว่าค่า
ธรรมเนียมที่เคยเรียกแต่ผู้ขายสุราที่กลั่นในแผ่นดินสยาม

แลข้อความอื่น ๆ ที่จะบังกับการซึ่งให้หนังสือโลเช่นนั้น กอเวอนเมนต์ทั้ง
สองประเทศ เหนกจะตกลงกันประการใดจะกำหนดค่อภายหลัง

แลผู้ซึ่งจะรับหนังสือโลเช่นไปขายสุราปลีกนั้น ต้องเข้าใจซัดว่า ต้อง
ประพฤติกตามกฎหมายแลข้อบังกับของแผ่นดินสยาม

ฝ่ายกอเวอนเมนต์สยามยอมมิให้ห้ามปรามอย่าง หนึ่ง] ในการที่จะขาย
สุราแลสุรากลั่นซึ่งเปนสุราต่างประเทศเปนปลีกก็คึกมากก็คี่ ที่รู้แน่ว่าไม่เปนสุรา
ที่เปนอนันตรายแก่ชีวิตของมนุษย์

ข้อ 5 ว่า สุราที่กล่าวมานั้น ถ้าสงไสยว่าจะเปนสุราที่เปนอนันตรายแก่
ชีวิตแลจะต้องตรวจสอบดูเหมือนกับที่กล่าวในข้อ 3 เมื่อได้ตรวจสอบดูแล้ว ถ้าผู้
ตรวจคักสินว่า เปนสุราที่เปนอนันตรายแก่ชีวิตคนแล้ว กอเวอนเมนต์สยามจะบอกกับผู้ที่
บันทุกสุรา เข้ามาค้าขายที่รับสุรานั้นไว้ว่าให้บันทุกกลับออกไปในกำหนด 3 เดือน ตั้งแต่
กอเวอนเมนต์สยามได้แจ้งความ ถ้าพ้นกำหนด 3 เดือนแล้ว มิได้บันทุกสุรานั้นกลับออกไป
กอเวอนเมนต์สยามจะจับสุรานั้นทำลายเสียก็ได้ แต่ต้องคืนเงินภาษีที่ไค้เรียกไว้แก่ผู้ที่
บันทุกสุรา เข้ามานั้นให้แก่เจ้าของ

ข้อ 6 ว่า บันค้าขายซึ่งอยู่ในบังกับกฎหมายฝรั่งเศส ต้องถือตามข้อความใน
หนังสือสัญญาที่ไค้ทำไว้ในวันที่ 15 เดือนอเอเกีย คฤศศักราช 1856 แลต้องไค้ผล
ประโยชน์ซึ่งกอเวอนเมนต์ยอมให้กับประเทศอื่นเหมือนกัน แลต้องเข้าใจซัดว่าไม่ต้อง
ถือตามข้อความที่ว่าไว้ในหนังสือคอนเวอนชันฉบับนี้ ก่อนสปีแยกค้ของประเทศอื่น ๆ ยอม
ถือผลประพฤติกตามประการเหมือนกัน

ข้อ 7 ว่า หนังสือคอนเวอนชันฉบับนี้ จะใช้ไค้ตั้งแต่วันที่กอเวอนเมนต์
ทั้งสองฝ่ายยอมตกลงกันค่อภายหลัง จะใช้ไค้ตลอดไปกว่ากอเวอนเมนต์ทั้งสองฝ่ายจะ
บอกเลิกล่วงหน้าให้รู้ 6 เดือน นับตั้งแต่วันที่ไค้บอกนั้นจึงจะเลิกได้ ถ้าสิ้นกำหนด
คอนเวอนชันฉบับนี้แล้ว การที่จะว่าด้วยบันทุกสุราเข้ามาขายในแผ่นดินสยามนั้น จะถือ
ตามหนังสือสัญญาที่มีอยู่ในระหว่างแผ่นดินฝรั่งเศส แลแผ่นดินสยามความเดิม ก่อนที่ไค้
เช่นชื่อในหนังสือคอนเวอนชันฉบับนี้

ข้อ 8 ว่า หนังสือคอนเวอนชันฉบับนี้ จะรติไฟแลจะเปลี่ยนแปลงที่กรุงปารีส
โดยเร็วตามที่ไค้

ภาคผนวก จ

ลำดับวันเดือนปีและประเทศที่โตลงนามในสัญญาสุรากับรัฐบาลไทย

6	เมษายน พ.ศ. 2426	อังกฤษ
14	พฤษภาคม พ.ศ. 2426	โปรตุเกส
23	พฤษภาคม พ.ศ. 2426	ฝรั่งเศส
16	กรกฎาคม พ.ศ. 2426	สวีเดน-นอร์เว
25	กรกฎาคม พ.ศ. 2426	เดนมาร์ก
4	สิงหาคม พ.ศ. 2426	เบลเยียม
10	พฤศจิกายน พ.ศ. 2426	เนเธอร์แลนด์
12	มีนาคม พ.ศ. 2427	เยอรมัน
14	พฤษภาคม พ.ศ. 2427	สหรัฐอเมริกา ¹
24	พฤษภาคม พ.ศ. 2427	สเปน
5	กรกฎาคม พ.ศ. 2427	อิตาลี
17	มกราคม พ.ศ. 2428	ออสเตรเลีย

¹สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นนเรศวรฤทธิ์ เป็นผู้เสด็จไปเจรจา
และลงนามในสัญญาสุรากับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา

ภาคผนวก ฉ

พระประวัติพระองค์เจ้าปดุมภาวงศ์โดยสังเขป

- 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2394 - ประสูติ
- พ.ศ. 2414 - เสด็จไปศึกษา ณ โรงเรียนแรฟเฟิล เมืองสิงคโปร์
- ธันวาคม พ.ศ. 2414 - เสด็จไปศึกษา ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ
ครั้งแรก
- พ.ศ. 2419 - เสด็จกลับประเทศไทย
- ปฏิบัติภารกิจในหอรัษฎากรพิพัฒน์
- พ.ศ. 2420 - เสด็จไปศึกษา ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ
ครั้งที่ 2
- พ.ศ. 2423 - เป็นล่าม ในคณะทูตไทยซึ่งมีพระยาภาณุวงศ์เป็น
ราชทูตพิเศษ ออกไปเจรจาความเรื่องพระปรีชา
กลการ กับรัฐบาลอังกฤษ
- พฤษภาคม พ.ศ. 2424 - เป็นล่ามและเลขานุการ ในคณะทูตไทยซึ่งมี
เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดีเป็นราชทูตพิเศษ
ออกไปถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ต่างเทือกแก่
สมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียแห่งอังกฤษ และ
เจรจาขอแก้ไขหนังสือสัญญาทางไมตรีและการค้า
กับรัฐบาลอังกฤษ
- เสด็จกลับกรุงเทพฯ
- ทรงอาสาสมัครเข้ารับราชการในกรมทหารหน้า
โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนายพันเอกพิเศษแห่ง
กรมทหารหน้า
- กรกฎาคม พ.ศ. 2424 - โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นราชทูตพิเศษไปถวาย
ของขวัญวิวาทน์แก่เจ้าชายวิลเลียมแห่งเยอรมนีและ
เจ้าชายรุคคอฟท์แห่งออสเตรีย และนำเสด็จ

- พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ
- 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2425 - โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นราชทูตไทยผู้มีอำนาจเต็ม ประจำประเทศตะวันตก 12 ประเทศ โดยประจำสถานทูตไทยในกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ พระภารกิจหลักได้แก่ การเจรจาทำความตกลงในหนังสือสัญญาสุรากับประเทศต่าง ๆ
- 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2426 - โปรดเกล้าฯ สถาปนาและเลื่อนพระอิสริยยศจาก "หม่อมเจ้า" เป็น "พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า" และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ประจำตระกูล "หุติยจุลจอมเกล้า"
- 1 มกราคม พ.ศ. 2427 - ย้ายมาดำรงตำแหน่งราชทูตไทยประจำประเทศภาคพื้นยุโรป 10 ประเทศ (ก่อนจากตำแหน่งเดิม 2 ประเทศ คือ อังกฤษและสหรัฐอเมริกา) โดยปฏิบัติภารกิจ ณ กรุงปารีส
- 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2429 - เดินทางกลับกรุงเทพฯ
- เป็นราชเลขาธิการส่วนพระองค์ ในสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา
- พ.ศ. 2430 - เป็นอธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลข
- พ.ศ. 2433 - เป็นล่าม และเลขานุการส่วนพระองค์ในสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ซึ่งเป็นราชทูตพิเศษเสด็จประเทศญี่ปุ่น เพื่อสร้างเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ หลังเสร็จสิ้นพระภารกิจแล้ว ทรงมีลายพระหัตถ์กราบบังคมทูลขอลาออกจากราชการ และแยกตัวออกจากคณะทูตที่เมืองเชียงใหม่
- ไปทำงานกับรัฐบาลอังกฤษที่สเตอร์ทเชลเคิลเมนต์

- พ.ศ. 2439 - ทรงบวชเป็นพระภิกษุ ในสำนักสุภคินหาเถรนายก
ลังกา
- พ.ศ. 2443 - ย้ายไปอยู่วัดทิพุดตะมะอารามะ เกาะจุลลังกา
ได้ตั้งโรงเรียนสอนเด็กยากจน
- 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2449 - ได้รับสมณศักดิ์เป็นพระเถรนายก เมืองโคลัมโบ
- กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2454 - กลับกรุงเทพฯ
- มีนาคม พ.ศ. 2454 - ลาอุปสมบทที่วัดสวนพลู
- - เข้าทำงานเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "สยาม
ออฟเชอเวอ์"
- 6 มิถุนายน พ.ศ. 2466 - รับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ มี
หน้าที่รวบรวมหนังสือประจำปี "Statement
Year Book"
- พ.ศ. 2467 - ออกจากราชการ
- 16 มีนาคม พ.ศ. 2477 - สิ้นพระชนม์

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติ

นางพอใจ ฅมยา เกิดวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2493 สำเร็จการศึกษา
ปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง สถานที่ทำงานปัจจุบัน
โรงเรียนวัดสามัคคีธรรม บางกะปิ กรุงเทพมหานคร.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย